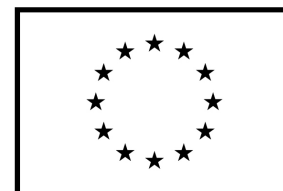




**mpc**  
METODICKO-PEDAGOGICKÉ CENTRUM



**Európska únia**  
Európsky sociálny fond

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

**Mgr. Claudia Štofirová**

# **Námety na efektívnosť vyučovania hudobnej náuky v základnej umeleckej škole**

**Osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe**

**Prešov**

**2012**

**Vydavateľ:** Metodicko-pedagogické centrum, Ševčenkova 11,  
850 01 Bratislava

**Autor OPS/OSO:** Mgr. Claudia Štofirová

**Kontakt na autora:** Základná umelecká škola, Kostolná Valaliky

**Názov OPS/OSO:** Námety na efektívnosť vyučovania hudobnej náuky v základnej umeleckej škole

**Rok vytvorenia OPS/OSO:** 2012

**Odborné stanovisko vypracoval:** PaedDr. Peter Kovalčík

**Za obsah a pôvodnosť rukopisu zodpovedá autor. Text neprešiel jazykovou úpravou.**

**Táto osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe/osvedčená skúsenosť odbornej praxe bola vytvorená z prostriedkov projektu Profesionálny a kariérový rast pedagogických zamestnancov. Projekt je financovaný zo zdrojov Európskej únie.**

## **Kľúčové slová**

Základná umelecká škola, hudobná náuka, hudba, učiteľ, efektivita, ciele, vyučovanie

## **Anotácia**

Cieľom mojej predkladanej skúseností je podeliť sa s učiteľmi hudobnej náuky o moje postrehy a praktické činnosti, ktoré vedú k efektívnemu a atraktívnemu vyučovaniu hudobnej náuky. Poukazujem na efektivitu vyučovania hudobnej náuky v ročníkoch, v ktorých tento predmet vyučujem. Tieto moje námety sú určené hlavne učiteľom v základných umeleckých školách, ktorí učia hudobnú náuku, ale inšpiráciu tu nájdú aj učitelia predprimárneho a primárneho vzdelávania k vyučovaniu predmetu hudobná výchova. Kreativnosť učiteľa má podchytiť žiakov, aby na hodiny hudobnej náuky chodili s radosťou.

## **OBSAH**

Úvod	
<b>1 HUDOBNÁ NÁUKA V ZUŠ</b>	<b>5</b>
1.1 Učebné osnovy v prípravnom a piatom ročníku ZUŠ	7
<b>2 PEDAGÓD HUDOBNEJ NÁUKY</b>	<b>9</b>
2.1 Osobnosť pedagóga	10
<b>3 CIEĽ A POSLANIE PREDMETU HUDOBNÁ NÁUKA V ZUŠ</b>	<b>15</b>
3.1 Postup pri určovaní konkrétnych cieľov	16
<b>4 NÁMETY NA EFEKTÍVNE VYUČOVANIE HUDOBNEJ NÁUKY</b>	<b>19</b>
4.1 Interpretačné činnosti	19
4.2 Percepčné činnosti	25
4.3 Praktická ukážka vyučovacej hodiny hudobnej náuky - prípravný ročník – Eugen Suchoň: Varila myšička kašičku	27
4.4 Praktická ukážka vyučovacej hodiny hudobnej - piaty ročník – Jozef Grešák: Zuzanka Hraškovie	28
Záver	31
Zoznam bibliografických zdrojov	32

## ÚVOD

Súčasná úroveň hudobnej náuky na základných umeleckých školách je často terčom kritiky odbornej, ale aj laickej verejnosti. Stále viac sa ešte objavuje požiadavka účinnejšej spolupráce s hlavnými študijnými odbormi, ktoré sa na formovaní žiaka základnej umeleckej školy podieľajú. Pri analýze súčasného stavu vystupuje do popredia horizontálna a vertikálna koordinovanosť všetkých teoretických a praktických disciplín a nutnosť pevného funkčného spojenia medzi učebnými predmetmi na všetkých typoch škôl v diachrónnom tak aj v synchrónnom priereze. Pomocou tohto integrovaného prístupu je potrebné analyzovať všetky vzájomné spojenia a väzby v nastávajúcom systéme výchovno-vzdelávacieho procesu. Dôležitou úlohou je vytvorenie predpokladov pre vyučovanie hudobnej náuky, prehĺbenie vzťahu medzi pedagógom a študentom vo sfére didaktickej a estetickej interakcie a zvýšenie všeobecnej kultúrnosti a umeleckého vkusu študentov školy.

Hudobná náuka a s ňou spojená ešte stále pretrvávajúca problematika ma vedie aj k tomu, aby som sprostredkovala svoju odbornú pedagogickú skúsenosť s vyučovaním uvedeného predmetu v základnej umeleckej škole.

Cieľom mojej predkladanej skúseností je podeliť sa s učiteľmi hudobnej náuky o moje postrehy a praktické činnosti, ktoré vedú k efektívnemu a atraktívnemu vyučovaniu hudobnej náuky. Poukazujem na efektívnosť vyučovania hudobnej náuky v ročníkoch, v ktorých tento predmet vyučujem. Tieto moje námety sú určené hlavne učiteľom v základných umeleckých školách, ktorí učia hudobnú náuku, ale inšpiráciu tu nájdu aj učitelia predprimárneho a primárneho vzdelávania k vyučovaniu predmetu hudobná výchova. V práci sa zaoberám hudobnou náukou, ktorá dieťaťu pomáha v jeho hudobnom raste. Hudobná náuka je použiteľná v praxi pri nástrojovej hre. Žiaci sa na hodinách hudobnej náuky učia hudobnú gramatiku, ktorá im poskytuje možnosť sa hudobne vyjadriť. Kreativnosť učiteľa má podchytiť žiakov, aby na hodiny hudobnej náuky chodili s radosťou. Nezabúdam ani na osobnosť učiteľa, ktorý by sa mal vo svojom odbore pohybovať bez ťažkostí, bez problémov a tým vytvárať pôdu pre priateľskú atmosféru so žiakom vo vyučovacom procese. A v neposlednom rade ponúkam praktické ukážky, ktoré sa mi v práci osvedčujú a pomáhajú mi k tomu, aby predmet hudobná náuka v základnej umeleckej škole bol pre žiakov príťažlivý, zaujímavý a atraktívny.

# 1 HUDOBNÁ NÁUKA V ZUŠ

Hlavnou výchovnou činnosťou základných umeleckých škôl je podnietiť a podchytiť žiaka vo vzťahu k hudobnému umeniu, naučiť ho základom hry na hudobnom nástroji, dať mu základné vedomosti zo všeobecnej hudobnej náuky, intonácie a rytmu, oboznámiť ho s dostupnou literatúrou jeho zvoleného hudobného nástroja a podnietiť ho k aktívnemu vzťahu k umeniu. Tento veľmi všeobecne formulovaný cieľ a postup vo výchovno-vzdelávacom procese je možné ešte špecifikovať na žiaka, ktorý z podnetu rodičov iba navštevuje základnú umeleckú školu, ktorý sa chce niečomu naučiť v hre na hudobnom nástroji a na žiaka, ktorý vo zvolenom nástroji chce v štúdiu pokračovať ďalej. Táto špecifickosť sa však kryštalizuje až neskôr a v prvých ročníkoch ešte nie je možné o nich presne hovoriť. V piatom až šiestom ročníku spravidla dochádza k aktívnemu prehĺbeniu vzťahu k hudobnému nástroju a prípadnej ďalšej aktívnej orientácii.

Žiaľ, vo všeobecnosti ešte stále prevláda medzi žiakmi názor, zbytočnosti učenia sa hudobnej náuky. Tento trend vyplýva z nedostatku informovanosti žiaka a hľadania súvislostí medzi hlavným odborom štúdia a hudobnou náukou. Žiak vie a chápe len svoj zvolený hudobný nástroj a nechápe, ako mu môže byť hudobná náuka nápomocná. Jeho reakcia „prečo musím chodiť na hodiny hudobnej náuky“, „prečo sa učiť aj tento predmet“, je z istého zorného uhla pohľadu ním aj opodstatnená. Je úlohou učiteľa hudobnej náuky (ideálne je, ak vyučuje aj hru na nástroji), aby na praktických ukážkach demonštroval názorne žiakovi potrebu učenia sa aj tohto predmetu. Práve získané vedomosti a poznatky mu pomôžu pri ľahšom prieniku do podstaty hranej skladby, v ktorej by už nemal hrať iba noty a notové hodnoty, ale za nimi by sa mu mala približovať podstata hudobnej skladby. Ak si žiak osvojí čítanie nôt v príslušnom kľúči, notové hodnoty, predznamenanie a z neho vyplývajúca ľahšia orientácia v tonovom zápise skladby, ďalšie a ďalšie poznatky, to všetko môže využiť pri nácviku technického cvičenia prednesovej skladby. Nakoľko súčasťou hudobnej náuky je aj intonácia a rytmus, tieto disciplíny mu pomôžu pri správnom tónovom speváckom prejave, uvedomelej intonácii, podporia jeho rytmické cítenie. Je úlohou všetkých pedagógov vyučujúcich na základných umeleckých školách (bez rozdielu, či vyučujú hudobnú náuku, alebo iba hru na hudobnom nástroji), aby mali jednotný názor a prízvukovali dôležitosť a potrebnosť predmetu hudobná náuka.

Z vlastnej skúsenosti vyučovania hudobnej náuky na Základnej umeleckej škole vo Valalikoch môžem potvrdiť, že prevažná časť mojich kolegov a kolegýň podporuje a prízvukuje žiakom dôležitosť učenia sa aj hudobnej náuky. Chcem predpokladať, že v ďalších rokoch sa už ani ja nebudem stretávať medzi svojimi žiakmi s názorom „prečo mám chodiť aj na hudobnú náuku“, „prečo sa mám učiť aj tento predmet“. Pre mňa, ako učiteľku je najdôležitejšie, aby sa u detí vytvoril kladný vzťah k hudbe, aby mali chuť muzicírovať a pritom sa tešili aj na hodiny hudobnej náuky. Preto sa snažím, aby som ich hneď od začiatku neodradila prílišnou požadovačnosťou a preferovaním iba hudobnej náuky.

## **1.2 Učebné osnovy v prípravnom a piatom ročníku ZUŠ**

Schválené učebné osnovy hudobnej náuky pre hudobný odbor základných umeleckých škôl majú určitú obsahovú náplň od prípravného ročníka až po posledný siedmy ročník. Prevažne vyučujem hudobnú náuku v prípravnom ročníku a v piatom ročníku. V týchto ročníkoch môj tematický plán je plne v súlade s učebnými osnovami týchto ročníkov.

V prípravnom štúdiu, (ktoré môže byť aj dvojročné) hlavným výchovným cieľom je vyvolať tvorivú aktivitu, pri ktorej dieťa pociťuje radosť a zážitok. Vychádzam z detskej hry a spontánnosti. Už v útlom veku podchytiť a snažím sa u detí rozvíjať hudobné schopnosti, zručnosti, návyky, vedomosti, hudobnú pamäť, predstavivosť a fantáziu. Deti si upevňujú známe riekanky a učia sa jednoduché ľudové piesne, získavajú základné spevácke a intonačné návyky, dýchanie, hlasový prejav, kultivovanosť. Vo vyučovacom procese dbám na to, aby sa deti už v prípravnom ročníku stretávali s hlasovou rozcvičkou, pri ktorej ich upozorňujem na správnosť v hlasovom prejave. Postupným cvičením chcem dospieť, aby detský hlas znel hladko, ušľachtilo, farebne, zvučne (nie kričať). Pozornosť venujem artikulácií, ktorá tvorí základ detského spevu. Pri správnom dýchaní a správnej artikulácii je vhodná deklamácia rečňovanie, vyčítanie, alebo aj opakovanie textov známych piesní. S vokálno-intonačnými činnosťami súvisia aj rytmicko-pohybové činnosti. V prípravnom ročníku sa dôležitosť prikladá na pravidelnú pulzáciu v rozličných tempách. Tieto činnosti sú prepojené so schopnosťou zapamätať si, čo vyvoláva opätovné reprodukovanie. Počúvanie hudby, vlastne samotný vnem je pre hudbu veľmi dôležitý.

Dieťa sa učí vnímať hudbu od jednotlivých motívov, cez drobné skladbičky, čo vyústí v zážitok. Prípravný ročník odhaľuje aké má hudba kontrasty (veselo – smutne, rásne – nežne, rýchlo-pomaly, vyššie - nižšie). Vie rozlíšiť pochod, tanec, uspávanku. Dieťa rozlišuje

hudobné nástroje – klavír, akordeón, husle, violončelo, flauta, gitara aj ľudský hlas. Pri všetkých činnostiach nezabúdam na hudobno-náukové pojmy a tak sa dieťa stretáva s notovou osnovou, s husľovým kľúčom, taktovou čiarou, dvojštvrt'ovým, trojštvrt'ovým a štvorštvrt'ovým taktom, s hudobnou gramatikou – s menami a hodnotami nôt, s pomlčkami, dynamickými znamienkami, aj opakovacím znamienkom (Učebné osnovy pre ZUŠ, 1995).

V piatom ročníku sa už rozlišuje vyhranenosť záujmov, pre výber budúcich profesionálov. Je úlohou učiteľa udržať zdravú ctižiadostivosť žiakov, podporovať ich snahu o seberealizáciu, povzbudzovať zdravé sebavedomie a prejavované aktivity. Usmerňovať záujem žiakov, vytvárať príjemné prostredie a postupne približovať hudbu žiakom tak, aby sa stala ich nevyhnutnou súčasťou budúceho životného štýlu. V okruhu počúvania hudby sústred'ujem pozornosť na ľudský hlas a jeho uplatnenie v tvorbe skladateľov, oboznámim ich s piesňovou a zborovou tvorbou, operou, operetou, muzikálom, kantátou, melodramou a príležitostne túto oblasť dopĺňovať aj cirkevnou tvorbou. V oblasti sluchovej analýzy naďalej precvičujem intervalové postupy v durovej a molovej stupnici. Precvičujem zväčšený a zmenšený kvintakord, dominantný septakord, stredové stupnice (dórska, frygická, lydická, mixolydická). Rozvíjam harmonickú predstavivosť a hudobnú pamäť. Pritom striedať durovú a molovú tóninu, dvojbodový, trojdobový a štvordobový takt. Aj naďalej rozvíjam kultivovaný hlasový prejav, orientovaný na spievanie dvojhlasných a trojhlasných piesní. Intonujem aj durový a molový trojzvuk s jeho obratmi a dominantný septakord. V oblasti rytmu rozvíjam schopnosť interpretovať rytmické útvary ako synkopy, trioly a podobne. V oblasti hudobno – náukových pojmov rozširujem poznatky z oblasti pojmov: homofónia, polyfónia, kantáta, chorál, renesancia, baroko, a capella, modulácia, dominantný septakord. V oblasti počúvania skladieb rozširujem repertoár dostupných skladieb svetových a slovenských autorov (Učebné osnovy pre ZUŠ, 1995).



## 2 PEDAGÓG HUDOBNEJ NÁUKY

V rokoch môjho štúdia na košickom konzervatóriu doznieval u mnohých interných a externých pedagógov názor, ktorý preferoval len hlavný odbor štúdia, zatiaľ čo ostatným predmetom nebol pripisovaný potrebný význam. Bolo to doznievanie niekdajšieho štúdia na pražskom konzervatóriu, či Majstrovskej škole v Prahe. Hlavným poslaním bolo čo najviac sa zdokonaľiť v hlavnom predmete, keďže ostatné predmety pre prax nemali mať podstatný význam.

Príchodom nových pedagógov sa menil aj tento názor a začala sa presadzovať požiadavka rovnocenného vzdelania vo všetkých predmetoch, ktoré predpisovali učebné osnovy. Platnými učebnými osnovami sa určila štruktúra povinných vyučovacích predmetov a ich týždenný počet hodín. Po štvrtý ročník to boli mimo hlavného študijného odboru predmety všeobecno-vzdelávacie a hudobno-teoretické, v piatom a šiestom ročníku pedagogicko-psychologické disciplíny: pedagogika, psychológia, pedagogický seminár, psychologický seminár, didaktika, metodika hlavného odboru a vyučovacia prax. Predmety pedagogicko-psychologické spravidla vyučoval kvalifikovaný externý pedagóg (z pedagogicko-psychologickej poradne), metodiku hlavného odboru a vyučovaciu prax mal v úväzku interný pedagóg (v mojom prípade huslista). Aj keď v nasledujúcej kapitole nemienim kritizovať úroveň týchto predmetov (škola mi dala pre moju pedagogicko-výchovnú prácu nesmierne veľa predovšetkým v hráčskej oblasti hry na husliach), predpoklad, že absolvent môže vyučovať na základnej umeleckej škole aj hudobnú náuku, sa nevenovala žiadna pozornosť. Na vyučovacích hodinách metodiky hlavného odboru sme sa dozvedeli o metódach vyučovania hry na husliach od začiatkov, cez vyššie a vyššie ročníky základnej umeleckej školy, avšak o vyučovaní hudobnej náuky, intonácií a rytmu, takmer, či vôbec nič. Moje prvé kroky po skončení štúdia na košickom konzervatóriu viedli na Základnú umeleckú školu do Sečoviec, kde mi na moje veľké prekvapenie bolo pridelené aj vyučovanie hudobnej náuky.

Aj keď nie je cieľom tejto kapitoly porovnávať, pre objektívnosť konštatovania chcem uviesť, že na predchádzajúcom pracovisku som mala kolegyňu, ktorá bola absolventkou Pedagogickej fakulty Univerzity P. J. Šafárika v Prešove. Jej príprava po dobu štúdia na pedagogickú dráhu (teda aj pre možnosť vyučovania na základnej umeleckej škole) bola neporovnateľnej odbornejšia a cieľavedomejšia. Jej prístup k vyučovaniu hudobnej náuky,

intonácie a rytmu bol už dobou štúdia cieľavedome pripravovaný a realizovaný v etapách pedagogickej praxe, kde si mohla ešte pred nástupom na pedagogický post odskúšať všetko to, čo po dobu štúdia získala. Žiaľ, absolventi konzervatória takúto možnosť nemali. V našom type konzervatória ešte prevláda názor, že tento typ školy vychováva a pripravuje budúcich umelcov. Skutočnosť je však úplne iná. Je pravdou, že väčšiu časť členov orchestra Štátnej filharmónie Košice a členov orchestra opery Štátneho divadla v Košiciach tvoria bývalí absolventi školy, na profesionálnej umeleckej dráhe ich pôsobí veľmi málo. Podstatná časť predovšetkým klaviristov, organistov, absolventov cirkevnej hudby, sláčikov a dychárov pôsobí na základných umeleckých školách.

## **2.1 Osobnosť pedagóga**

Hudobno-pedagogická práca je tvorivá umelecká činnosť a jej najväčším cieľom je prilákanie žiaka k hudobnému umeniu. Zastávam názor, že dobrým pedagógom hudby sa môže stať iba dobrý muzikant. Nápaditosť a tvorivá improvizácia majú pevné miesto v každodennej práci hudobníka – pedagóga, nemôžu však úplne vyriešiť otázku úspešnej výučby. Dobré vyučovacie výsledky sa môžu dosiahnuť iba vtedy, ak pedagóg buduje na širokom pedagogickom základe a ak sleduje vytýčený metodický postup vo vyučovacom procese. Pri vyučovaní hry na hudobnom nástroji (v mojom prípade hry na husliach) má byť pedagóg aj dobrým inštrumentalistom. Je dobré, ak môže bezchybne zahrať hraný materiál skladieb, ktorý práve učí. Toto konštatovanie sa zvlášť vzťahuje na pedagógov, ktorí pracujú so žiakmi v nižších ročníkoch, pre ktorých má praktická ukážka zahraná pedagógom mimoriadne veľký význam. Pedagogické skúsenosti sa stávajú rozhodujúcim činiteľom pre dosiahnutie potrebných a primeraných výsledkov. Až viacročná odborná pedagogická prax prináša ovocie výsledkov práce so žiakmi. Táto etapa by sa mohla za istých okolností aj skrátiť, ak by mal mladý pedagóg absolvovať systematický kurz hospitácií u starších a skúsenejších pedagógov. Prospešné to môže byť aj v prípade, ak bude mať záujem s nimi diskutovať, riešiť otázky vyplývajúce z jeho pedagogickej práce a nachádzať v dobre mienených radách ponaučenia pre jeho vlastnú prácu. Tým je možné odstrániť vyskytujúce sa problémy a ťažkosti. Zvlášť nápomocnými sú školské semináre tried dvoch alebo viacerých učiteľov, za srdečnej a priateľskej atmosféry, ktoré pomáhajú vymieňať si názory, poznatky a skúsenosti a tie tvorivo prenášať do vlastného vyučovacieho procesu. Aj pri kritických a subjektívnych hodnoteniach možno nájsť niečo z pravdy, čo môže mladý pedagóg prijať a využiť.

Pedagogická práca dostáva hĺbku a obsah zo všeobecnej kultúry pedagóga, z jeho vystupovania, myšlienkového a umeleckého sveta. Hudba je jedným z najvyšších prejavov ľudského ducha. Jej obsah a zmysel je vo vyjadrení myšlienok, citov, zážitkov. Aby sme mohli vniknúť do tohto intímneho sveta hudobných skladateľov, k tomu nám nestačí ovládať formu a výrazové prostriedky.

Aby hudba bola skutočným prostriedkom komunikácie medzi ľuďmi, nestačí ovládať iba jazyk, jej výrazové prostriedky ale musí tu byť niečo, čo sa ňou povie. Aby sa pochopila hudobná reč skladby, je nevyhnutné, aby žiak mal dostatočnú zásobu vedomostí, dostatočné životné a kultúrne skúsenosti. V tomto procese má svoje opodstatnené miesto aj hudobná náuka, ako jeden z povinných vyučovacích predmetov na základnej umeleckej škole. Práve teoretické vedomosti a poznatky majú byť nápomocné pri hlbšom prieniku do podstaty hranej skladby. Majú pomôcť začínajúcemu hráčovi, či pokročilému, zvládnuť základné pojmy výrazové, stavebné, formulácie hudobných tém a pod. Za najdôležitejšiu podmienku úspechu pedagogickej práce, ktorá môže pomôcť prekonať veľa nedostatkov, je láska k nej.

Pedagogická práca je tvorivá činnosť, ktorá sa nemôže vykonávať povrchno a polovične. Pedagóg, ktorý má efektívne splniť svoje úlohy vzdelávania, výchovy a rozvíjanie osobností svojho žiaka, musí precízne ovládať svoj odbor, mať dobrú pedagogickú prípravu a vysokú všeobecnú a hudobnú kultúru. Má mať odpovedajúce kvalitné odborné, pedagogické, ale aj všeobecné vzdelanie. Má byť čestný, svedomitý, usilovný, spravodlivý, trpezlivý, dôsledný, má mať dobrý vzťah k ľuďom, má byť ochotný prijímať nové podnety, či rady a skúsenosti starších kolegov. Pedagóg musí byť pre svoju prácu zapálený a nadšený. Pedagogická práca si žiada veľa lásky a to nie len v hlavnom študijnom odbore, ale aj pri vyučovaní hudobnej náuky. Veľa trpezlivosti a ochoty opakovať, vysvetľovať a utvrdzovať nové a nové poznatky. Iba vzplanutie je schopné zapáliť v žiakovi iskru lásky nie len k nástroju, ale aj k hudobnej náuke.

Po dobu svojej pedagogickej praxe som zistila, že všetci intaktní jedinci sú hudobne vzdelávateľní a aj hudobne vychovávateľní. Schopnosti a charakterové vlastnosti detí, ktoré sa intenzívne venujú hudobnej činnosti (hre na hudobnom nástroji) sú po všetkých stránkach lepšie. Majú schopnosť abstraktného myslenia, majú lepšiu pamäť, pristupujú tvorivo k riešeniu problémov, lepšie sa učia, majú výrazne lepšie správanie a vystupovanie na verejnosti, vyvinutú koordinovanosť pohybov, dokážu sa lepšie vyjadrovať, sú

disciplinovanejší, majú zmysel pre kolektív a práca samotného pedagóga pri kolektívnom vyučovaní hudobnej náuky je úspešná, ale aj radostná. Všetky vlastnosti v hudobnej náuke aj priamo nacvičujem, pričom žiakom nič neprikazujem. Hudbou (hrou na hudobnom nástroji) a hudobnou náukou dávam žiakom možnosť seberealizácie, ktorú každý jedinec k úspešnému rozvoju potrebuje. Na spoločné vyučovacie hodiny hudobnej náuky sa tešia nielen moji žiaci, ale aj ja samotná. Každú vyučovaciu hodinu hudobnej náuky si vopred pripravím, určím jej hlavný výchovný cieľ. Za poslanie a cieľ predmetu hudobná výchova sa všeobecne považuje rozvíjať kultivovanosť osobnosti žiaka, rozširovať okruh jeho hudobných skúseností, vytvárať a usmerňovať záujem a vzťah k hudbe, rozvíjať jeho hudobné vedomosti a zručnosti. Pri plnení tohto cieľa je veľmi dôležitá spolupráca s vyučujúcim hlavného študijného odboru. Iba koordinovanosťou, cieľavedomosťou a výchovným pôsobením je možné dopracovať sa k pozitívnym výsledkom. Ak spolupráca a hľadanie spoločných výchovných cieľov medzi vyučujúcim hry na hudobnom nástroji a vyučujúcim hudobnej náuky nebude spoločne koordinovaná, výsledky výchovno-vyučovacieho procesu budú mať isté trhliny. Ideálne je, ak vyučujúci hry na hudobnom nástroji a hudobnej náuky je ten istý pedagóg. To je však v praxi ťažko realizovateľné. V predmete hudobná náuka poskytujem žiakom základy odborného vzdelania a snažím sa súčasne vychovávať nadšeného poslucháča hudby a aktívneho amatérskeho hudobníka, ktorému by mala byť hudba jeho životnou potrebou. Splnenie tohto cieľa v menšej obci je pomerne náročné. Aktívny styk so živou hudbou je takmer nedosiahnuteľný a návšteva koncertov v Košiciach sa dá realizovať, avšak vo veľmi obmedzenom počte. Pri rozvíjaní hudobnej predstavivosti a aktívneho vzťahu k hudbe je veľmi dôležitý kontakt so živou, a nie iba reprodukovanou hudbou. Pre splnenie tohto cieľa využívame predovšetkým školské koncerty, výchovné koncerty, ktoré usporadúva základná škola a na ktorých účinkujú buď samotní žiaci základnej umeleckej školy, alebo pedagógovia, v ojedinelých prípadoch koncertní umelci z Košíc. Vo väčšej časti tento vzťah realizujem iba pomocou počúvania a prehrávania gramofónových platní, magnetofónových nahrávok a CD nosičov. Tu sa vyžaduje primerane dobrá aparátúra a kvalitná reprodukcia, čo pri finančnej situácii v školstve nie je samozrejmosťou.

K dosiahnutiu primerane prijateľného výchovného poslania predmetu hudobná výchova musím rozvíjať predovšetkým tieto ciele:

- Hudobnú predstavivosť, orientáciu v počúvanej (hranej) skladbe, fantáziu, mať vhodne pripravené a organizované činnosti, ktoré podporia orientáciu počúvanej skladby.

- Spevácke návyky žiakov, potrebné pre správny kultivovaný vokálny prejav.
- Schopnosť rozlíšiť jednotlivé vyjadrovacie prostriedky: metrum, tempo, rytmus, melodiku, harmóniu, dynamiku, farbu tónu.
- Orientáciu v hudobných formách, žánroch a slohoch (iba veľmi všeobecnú).
- Hudobnú pamäť v spojení s jednotlivými činnosťami (Vereš 2004).

### **3 CIEĽ A POSLANIE PREDMETU HUDOBNÁ NÁUKA V ZUŠ**

Postup vo vyučovaní hudobnej náuky a obsahovú náplň predmetu pre jednotlivé ročníky realizujem v súlade s platnými učebnými osnovami, ktoré schválilo Ministerstvo školstva Slovenskej republiky dňa 14.8.1995 pod číslom 729/95-15 ako učebné osnovy pre základné umelecké školy. K charakteristickým znakom predmetu hudobná výchova je predovšetkým jeho činnostný ráz.

Podstatou predmetu sú:

**Interpertačné činnosti:**

- Spevácke a intonačné
- Rytmicko-pohybové
- Improvizačné
- Inštrumentálne

**Percepčné činnosti:**

- Počúvanie hudby
- Sluchová analýza

**Osvojenie si hudobných pojmov**, ktoré sa neodmysliteľne spájajú s praktickými činnosťami, teda získavajú sa a upevňujú v interpretačných a percepčných činnostiach.

Nevyhnutnou zásadou pri splnení učebných osnov je nepoužívať a ani nevyžadovať definície. Skúsenosti, zručnosti a zážitky z interpretačných a percepčných činností premietnuté do pojmovej oblasti sú zárukou, že učiteľ dosiahol svoj stanovený cieľ. Účinnými formami a prostriedkami sa dosiahnutie esteticko-výchovného pôsobenia na žiaka je prepojenie hudobnej výchovy s inými umelecko-výchovnými zložkami, ako sú výtvarné umenie, pohyb – tanec, hovorené slovo – literatúra. Tieto vzájomným pôsobením umocňujú hudobný zážitok a približujú hudobné umenie ako prostriedok pre pochopenie krásna v širších súvislostiach. V prípravnej hudobnej výchove a hudobnej náuke kladieme veľký dôraz na komplexnosť činností a tvorivý prístup (Učebné osnovy pre ZUŠ, 1995).

Cieľom a poslaním predmetu prípravná hudobná výchova a hudobná náuka je kultivovať osobnosť žiaka, rozširovať okruh hudobných skúseností, vytvárať a usmerňovať záujem a vzťah k hudbe, rozvíjať jeho hudobné vedomosti a zručnosti. Predmet má poskytovať žiakom základy odborného vzdelania a vychovávať nadšeného poslucháča hudby

a atraktívneho amatérskeho hudobníka, ktorému je hudba potrebou. Prípravná hudobná výchova a hudobná náuka sú samostatné predmety s vlastnými cieľmi a alternatívnymi formami práce. Diferencovať treba výučbu tých žiakov, ktorí sa pripravujú na ďalšie odborné štúdium. Žiakov aktivizujem využívaním auditívnych, vizuálnych a audiovizuálnych pomôcok, ako sú napríklad: žiacke magnetické tabuľky, magnetofón, gramofón, CD prehrávač, súbor Orffových nástrojov a pod. Na rozdiel od individuálnej nástrojovej a speváckej výučby sa prípravná hudobná výchova a hudobná náuka systematicky zaoberá tými disciplínami, ktorými sa individuálne vyučovanie zaoberá okrajovo. Prípravná hudobná výchova a hudobná náuka pripravuje a dopĺňa inštrumentálne a spevácke podnety a súčasne nadväzuje na poznatky a skúsenosti z individuálneho a skupinového vyučovania, prehľbuje ich, zovšeobecňuje a uvádza do širších súvislostí celej hudobnej kultúry.

Iba správne voleným postupom cieľavedomosti osvojovania si nových poznatkov, nezabúdajúc na utvrdzovanie a opakovanie už známych poznatkov a vedomostí, je možné sa dopracovať k požadovanému úspechu. Cieľ v pedagogike má svoju dlhú históriu a tomuto problému sa nechcem v tejto práci venovať. Mojou hlavnou snahou je naučiť žiaka základnej umeleckej školy, aby si postupne a cieľavedome organizovanou prácou učiteľa osvojoval nové poznatky a tvorivo ich dokázal uplatniť v hlavnom študijnom odbore. Až dosiahnutím čiastkových, či nižších cieľov sa žiak dopracúva vyššie po stupňoch postupnosti až k vrcholu, ktorý je možné dosiahnuť na základnej umeleckej škole. Ak dotyčný žiak mieni v štúdiu hry na hudobnom nástroji pokračovať ďalej na strednej odbornej škole, získané vedomosti a poznatky budú pre jeho úspešné štúdium veľmi potrebné a často krátko sa k nim bude vracieť a rozvíjať ich. Ak v ďalšom odbornom štúdiu hudby nebude pokračovať, potom získané vedomosti mu pomôžu v orientácii pri počúvaní skladieb rôznych štýlových období. Nakoľko odbornému štúdiu sa venuje iba minimálne percento žiakov základnej umeleckej školy, je hlavnou úlohou podnietiť u žiakov po skončení štúdia aktívny vzťah k hudobnému umeniu a „potrebu“ byť aktívnym prijímateľom hudby v jej rôznych podobách. Tu nemám na mysli iba hudbu klasickú, ale aj zábavnú, populárnu, opernú, koncertnú a pod.

Podľa Vereša (2004) ciele žiakov, ktorí navštevujú školu a vyučovací proces môžeme rozdeliť na:

Poznávacie – ktoré sa dotýkajú oblasti nových vedomostí, zručností, vnímania, myslenia, tvorivosti. Vo vyučovacom procese hudobnej výchovy tu rozširujeme žiakove vedomosti o nové nielen teoretické poznatky, ale aj zručnosti použiť získané vedomosti v hlavnom

odbore štúdia. V oblasti intonácie rozvíjame tvorivosť a zručnosť orientácie rytmického zápisu sklady, či rytmického cvičenia.

Motorické – rozvíjajú motorické zručnosti a návyky.

Pri formulovaní týchto cieľov sa mi vynára viacero problémov. Stačí, ak žiak bude ovládať čítanie nôt v husľovom a v basovom kľúči, ak bude poznať durové a molové stupnice, intervaly, kvintakordy? Pomôže mu to v hre na hudobnom nástroji? Zlepší sa jeho technická a hráčska úroveň hry? Žiak by mal podstatnú časť nového učiva zvládnuť priamo na vyučovacej hodine a pritom rozvíjať svoju osobnosť. Mal by odchádzať z vyučovacej hodiny s dobrým pocitom a vnútorným presvedčením, že podstatu nového učiva už ovláda a dokáže ju tvorivo aplikovať aj pri hre na hudobnom nástroji. Dobrý pocit by mal mať aj zo spievanej piesne (ľudovej, či umelej), z rytmického cvičenia, uvedomelej intonácie, či počúvania prehrávaných skladieb.

Zapamätanie – žiak by mal z každej vyučovacej hodiny hudobnej nauky odchádzať s určitým súborom poznatkov a vedomostí. Snažím sa, aby som vyučovaciu hodinu organizovala tak, aby po jej skončení a po opakovaní preberaného učiva som nadobudla presvedčenie, že žiaci pochopili podstatnú časť nového učiva, dokážu ho reprodukovať vlastnými slovami a uplatniť v hre na svojom hudobnom nástroji.

Porozumenie – je ďalším dôležitým článkom vo vyučovacom procese. Výsledkom vyučovacej hodiny má byť schopnosť podstatnú časť z preberaného učiva dokázať uplatniť v praxi.

### **3.1 Postup pri určovaní konkrétnych cieľov**

Pri určovaní konkrétnych cieľov sa pridrižiam nasledujúceho postupu: Oboznámim sa s cieľmi, ktoré uvádzajú učebné osnovy, tematický plán učiteľa, či metodické príručky pre daný vyučovací predmet. Vymedzím ciele, ktoré sú uvedené v učebných osnovách. Vo vyučovacom procese plánujem predovšetkým činnosť žiakov. Analyzovať obsah učiva a rozložiť učivo v učebnici na základné poznatky. Plnenie požiadavky jednoznačnosti, kontrolovateľnosti a primeranosti, pri ktorej je potrebné výkon žiakov opísať jasne a zreteľne (aktívnymi slovami). Vymedziť podmienky, za ktorých sa má výkon dosiahnuť, aby sa mohol považovať za vyhovujúci.

Za hlavný cieľ vo vyučovaní hudobnej výchovy v jednotlivých ročníkoch základnej umeleckej školy považujem:



### Osvojenie si základných faktov a poznatkov.

Na každej vyučovacej hodine si určujem presne vymedzený cieľ, aby žiaci po skončení vyučovacej hodiny vedeli charakterizovať názov preberaného učiva, zapamätať si a vymenovať, alebo povedať podstatné poznatky. Pri intonačných cvičeniach v nižších ročníkoch by mal vedome rozšíriť vyšší a nižší tón, postup melódie po sekundách, alebo väčších intervalových postupoch. Pri preberaní durových, alebo molových stupníc by si mal z vyučovacej hodiny odniesť aspoň základný poznatok intervalového zloženia (celých a pol tónov), či sú to stupnice kvintového, alebo kvartového kruhu.

Určenie základných pojmov. Ide predovšetkým o schopnosť žiaka vedieť pomenovať, vymenovať, či rozdeliť zapamätané nové poznatky. Snažím sa, aby žiak porozumel a dokázal vysvetliť, či vyjadriť obsah nového učiva vlastnými slovami a nebol odkázaný iba na stereotypné memorovania, bez rozmýšľania, triedenia, či uvažovania. Žiak má po skončení vyučovacej hodiny dokázať aplikovať získané teoretické poznatky v praktickej hudbe, v hre na hudobnom nástroji.

Schopnosť aplikovať získané poznatky v hlavnom študijnom odbore. Celé snaženie vyučovania hudobnej náuky má smerovať k hlavnému študijnému odboru, má mu byť nápomocné a žiak má ovládať jeho aplikovanie v hre na hudobnom nástroji. Ak dôjde k aktívnemu prepojeniu hudobnej náuky a ním zvoleného nástroja, aj výsledky vo vyučovaní budú lepšie a u žiaka sa vytvára pozitívny vzťah k tomuto predmetu. Nebude uvažovať nad jeho skutočnou potrebnosťou, keďže zistí, že teoretické vedomosti sú mu v hre na nástroji nápomocné. Učiteľ musí presne vedieť, čo chce žiakov naučiť. Ak to nebude vedieť, nedokáže ani zistiť, či to skutočne naučil. Iba pri stanovení konkrétnych cieľov môžu byť použité aj konkrétne metódy hodnotenia žiakov. Konkrétne ciele na každej vyučovacej hodine sú pre úspech rozhodujúcim činiteľom. Žiaci majú mať pre každú vyučovaciu hodinu hry na hudobnom nástroji, alebo hudobnej náuky k dispozícii konkrétny cieľ, ktorý zvyšuje ich motiváciu. Pomocou konkrétnych cieľov je možné aj objektívne hodnotiť vedomosti žiakov.

## 4 NÁMETY NA EFEKTÍVNE VYUČOVANIE HUDOBNEJ NÁUKY

Každý zdravý jedinec má predpoklad pre zdravý hudobný vývoj. Má v sebe genetické kódy – vlohy, ktoré sú základom pre ďalší vývoj. Vlohy uchovávajú dedičnú informáciu – nemusia byť len po rodičoch, ale môžu byť aj po starých rodičoch. Vlohy sú základy pre schopnosti. Na prípravu vlôh upozorňuje zvýšený záujem dieťaťa o hudbu a hudobné činnosti. Hudobné schopnosti sa prejavujú od ranného veku. Rozvíjať vlohy je potrebné čím skôr, intenzívne cvičenie v detstve, navodenie a udržanie príslušnej motivácie. Hudobný vývin je neoddeliteľnou zložkou všestranne rozvinutej osobnosti. V hudobnom vývine sa rozvíjajú rozumové, citové zložky, fantázia, pamäť, prejavuje sa temperament a vôľa. Hudobný vývin sa realizuje prostredníctvom interpretačných a percepčných činností.

### **Interpretačné činnosti delíme na:**

- spevácke a intonačné činnosti,
- rytmicko (hudobno)-pohybové činnosti,
- improvizáčne činnosti,
- inštrumentálne činnosti

### **Percepčné činnosti delíme na:**

- počúvanie hudby,
- sluchová analýza (Vereš 2004).

### **4.1 Interpretačné činnosti**

#### **Spevácke činnosti:**

Podľa Mátejovej (1992) spev predstavuje najelementárnejší prvok komunikatívnej funkcie hudby. Podľa mienky uvedenej autorky sú pri skupinovom spontánnom speve účinné najmä tie faktory, ktoré mobilizujú emocionálne sily človeka a prostredníctvom spoločného zážitku ho privádzajú k spoločnému kontaktu.

Vereš (2004) pri nácviku piesne odporúča venovať pozornosť týmto zásadám:

1. Transponujeme pieseň podľa potreby do polohy, ktorá najviac vyhovuje deťom.
2. Pri nácviku si pomáhame hrou na hudobnom nástroji.


3. Pieseň nacvičujeme najčastejšie ako celok. Na úseky ju delíme len výnimočne (iba v nevyhnutných prípadoch).
4. Nacvičené piesne často opakujeme. Len vtedy ich deti ovládajú z každej stránky.
5. Každé znovuzaspievanie nejako motivujeme.
6. Opakovanie obmieňajme striedaním individuálneho spevu so spevom kolektívnym, používaním ľahkoovládateľných hudobných nástrojov, zaradením pohybových prvkov a dramatizácie.

### Úloha: Nácvič ľudovej piesne Pri Prešporku na Dunaji – imitačnou metódou

## Pri Prešporku na Dunaji


Slovenská ľudová

*Živo*




Pri Preš-por-ku na Du-na - ji hús-ky sa pe - rú, hús - ky sa pe rú,  
vez-mi, šu-haj, ka - ra-bin-ček, za-streľ si jed - nu, za - streľ si jed - nu.

8 *volnejšie*



Ja tie hús - ky ne - za - stre - lím, ja tie hús - ky znám, znám, znám.

17 *a tempo*



To sú hús-ky mo-jej Zuz-ky, čo k nej cho-die - vam, čo k nej cho - die - vam.

V úvode som si rozospievala deti. V hlasovej rozvíčke zaznejú 3-4 modely, prípadne aj model, ktorý bude pri nasledujúcom nácvičkou piesne nápomocný (v tomto prípade dur kvintakord). Rozvíčka má byť primeraná veku a vyspelosti detí, dbám na správnu tvorbu tónu, dych, artikuláciu, vokalizáciu, frázovanie. Rozvíčka netrvá viac než 5-7 minút. Ľudové piesne sú naším klenotom. Sú odrazom životných situácií, cítenia a myslenia ľudí. Skôr než prejdem k samotnému nácvičku, rozdám deťom notový materiál piesne, oboznámim, preopakujem a vysvetlím neznáme hudobnonáukové pojmy (tempo, takt, rytmus, opakovacie znamienko, legáto). Keďže ide o pomerne intonačne nie náročnú ľudovú pieseň, jadro hodiny bude spočívať v nácvičku piesne, ktorú deti naučím intonačnou metódou. Intonačná metóda – ide o vytváranie hudobných predstáv, ktoré vznikajú na základe zrkovného vnemu (notový zápis).

Nácvik spočíva:

- rytmické prečítanie solmizačných slabík,
- nácvik melódie, rytmu,
- melódiu precvičíme na neutrálnu slabiku (brumento),
- prečítame text (práca s textom),
- spev s textom,
- spev, klavírny sprievod, dirigovanie.

Deťom rozdáme Orffove nástroje – robia k piesni atmosféru (deklamačný a ostinatý sprievod).

I keď jadro hodiny (nácviku) tvorili spevácke činnosti, zúčastnené boli aj intonačné, rytmicko-pohybové, improvizované, inštrumentálne a tiež aj percepčné činnosti.

### **Intonačné činnosti:**

***Uloha: Durový kvintakord (teoreticky a prakticky).***

V úvode hodiny rozospievam deti (hlasová rozcvička).

Po teoretickom vysvetlení- stavbe durového kvintakordu, sme jednotlivé tóny kvintakordu intonovali na solmizačné slabiky, metódou fonogestiky a tiež na mená nôt.

Pre spestrenie a upevnenie:

Priniesla som zbierku krátkych básní Daniela Heviera: »Básnička ti pomôže«, ktoré pri prečítaní niektorých z nich sme rytmicky s notami dur kvintakordu zapísali na tabuľu.

»Jedna šnúrla a dva konce«



Jed - na šnúr - ka a dva kon - ce, kaž - dý dnu a po - tom von chce.



Dva kon - ce a jed - na šnúr - ka. Už maš - lič - ka na nás žmur - ká.

»Do tunela ide vláček«



»Na bok vlásky utečte«



Tieto hry s melódiou môžeme spievať aj na neutrálnu slabiku, kde sa upevňuje melódia ale aj rytmus. Pri tejto činnosti boli zúčastnené interpretačné a percepčné činnosti.

### **Rytmicko (hudobno)-pohybové činnosti:**

Šimoneková pod hudobno-pohybovými aktivitami rozumie – „...*pohybové vyjadrenie hudby – jej zložiek, ktorými sú rytmus, tempo, takt, dynamika, forma a výraz za súčinnosti melódie*“ (Šimoneková, H., 2000, s.7). Hudobno-pohybová činnosť vhodne dopĺňuje všetky ostatné zložky hudobnej výchovy. Pri hudobno-pohybových aktivitách sa u detí rozvíjajú jednak základné prirodzené pohyby (chôdza, beh, poskoky); jednak zmysel pre tempo, dynamiku a priestor.

Hudba a pohyb majú spoločné výrazové prostriedky – tempo, rytmus, metrum, dynamiku a formu, ktoré sa vzájomne dopĺňujú a pomáhajú lepšie chápať špecifiká daných disciplín. K pohybovému prejavu dochádza prostredníctvom psychických procesov – pozornosti, vnímania, pamäti, myslenia a fantázie.

Podľa Vereša (2004) hudobno-pohybové činnosti prispievajú k rozvoju:

1. rytmického a melodického cítenia,
2. umožňujú prežívať tempové, dynamické a formové odtiene,
3. umožňujú vžiť sa do hudobného obsahu.

**Úloha: Dynamika a tempo**

Mojim hlavným cieľom bolo cez pohyb prejsť k hudobnej problematike. Ako pomôcku som využila melódiu z druhej suity Edvarda Hagerupa Griega (nórskoho skladateľa) Peer Gynt. Základnú melódiu jednej z častí som si pripravila ako pomôcku – nahrávku, a deti mali cez primeranú motiváciu vytvoriť k melódii text. Keďže melódia má charakter veselý, deti vytvorili veršík o šašovi.

Ja som ša - šo u - ša - tý, u - ša - tý, u - ša - tý,

5  
ne - u - my - tý, stra - pa - tý a ve - se - lý ja som.

Intonovali sme solmizačne, na neutrálnu slabiku + rytmus a na riekanku. Neskôr sme to rozšírili o kanonické spievanie s odstupom jedného taktu. Skupina bola rozdelená na dve polovice. Navzájom sme sa počúvali a vnímali. Aj pri tento činnosti boli zúčastnené interpretačné a percepčné činnosti.

Takto spevom utvrdenú a upevnenú melódiu, po zaznení ukážky, deti poznali a pohybom znázornili jej charakter. Využitie boli pri tom hudobné nástroje Orffovho inštrumentára, ako aj nástroje, ktorými sa deti zaoberajú na individuálnych hodinách, tleskanie, plieskanie, pričom sa menila poloha rúk, ako aj kombinácie s iným pohybom.

Túto problematiku som využila na precvičovanie dynamiky (piano, crescendo, forte). Využila som tempové zmeny, deklamáciu, ťukanie, klopanie, dupanie. Pohybovou činnosťou som utvrdzovala výrazové prostriedky hudby – rytmus, tempo, takt, melódiu, dynamiku. I keď jadro hodiny spočíva v rytmicko-pohybových činnostiach, plne využívam činnosti spevácko-intonačné, improvizačné, inštrumentálne a percepčné a tiež aj hudobno-náukové pojmy (piano, forte, crescendo, decrescendo, accelerando, ritartando).

### **Improvizačné činnosti:**

Detská improvizácia zvyšuje aktivitu detí, prináša im radosť a urýchľuje hudobný vývin dieťaťa. Ak učiteľ pristupje tvorivo k svojej práci, tak je predpoklad, a dáva to záruku toho, že aj deti si túto činnosti obľúbia a budú same tvorivé. Improvizácia je vhodná už pre deti od naútlejšieho veku. Rozvíja zmysel pre rytmus, pre spoluprácu, pre pohybovú koordináciu, muzikálnosť, tvorivosť, fantáziu a schopnosť vyjadrovať vlastné emócie. Niekedy sa stáva, že deti sa hanbia improvizovať pohybom, pomáha, keď sa v kruhu chytíme za ruky a improvizujeme najprv chvíľu spoločne. Kruh vytvára pocit jednoty a bezpečia a držanie dodáva odvalu a istotu. Malé deti svojou spontánnosťou veľmi radi improvizujú a hravým spôsobom sa im dajú priblížiť klenoty vážnej hudby, kde sú využívané perцепčné činnosti.

**Úloha: rytmické, dynamické hodnoty, staccato, legato, spontánne vyjadrenie pocitov v speve, vzájomná spolupráca.**

Preopakujeme si jednoduchú, známu pieseň, napr.: Prší, prší. Pieseň zaspievame bežne, ako ju poznáme a potom rôznymi spôsobmi:

- pomaly, či najpomalšie (andante, largo),
- rýchlo, čo najrýchlejšie (presto, vivace),
- staccato, legato + striedavo,
- prehnane zodpovedne (pedantne),
- ležérne (ako teenager),
- udivene (naivne),
- čo najfalošnejšie,
- ako blues, ako rock and roll, operne,
- lenivo, bojácine, smutne, bez dychu.

Ostatní kamaráti vytvárajú kulisu, tancujú, alebo pochybujú sa patrične k charakteristickej obmene.

Hodina improvizácie vyžaduje od učiteľa priameho účastníka. K vydarenej hodine prispieva vzájomné spoznanie sa. Učiteľ sa správa k žiakom kamarátsky, neprejavuje sa autoritatívne. Rušivým momentom môže byť nečakaná návšteva, hospitácia. Hodina improvizácie nikdy nie je rovnaká ani pri opakovanej úlohe. Hodina úzko súvisí s ostatnými interpretačnými a perцепčnými činnosťami.

### **Inštrumentálne činnosti:**

Podľa Šimonekovej (2002) rytmické cítenie detí je primárnou hudobnou schopnosťou a základným predpokladom aktívnej realizácie hudby. Z tohto konštatovania vyplýva, že pri rozvíjaní hudobnosti detí je jedným z najdôležitejších prvkov starostlivosť o rozvoj ich rytmického cítenia. Mátejová (1992) považuje rytmus za najzákladnejší jav života. Podľa nej prebiehajú všetky životné funkcie v rytmických vzorcoch, pri ktorých sa strieda obdobie aktivity s obdobím pokoja, odpočinku.

Súčasný osnovy podčiarkujú dôležitosť hry na detských hudobných nástrojoch. Ide o motivačné, aktivizačné prostriedky pre deti. Nástroje nesmú prehlúšiť spev. Hra na nich je veľmi prítlačivá. Robia k spevu, k pohybu, alebo k rôznym riekankám atmosféru, poskytujú možnosť sa sebarealizovať. Žiaci môžu hrať sólovo, vo dvojici, v skupinách a striedajú sa. Starší žiaci už hrajú podľa notopisu aj na nástrojoch, ktoré študujú.

**Úloha: Upevnenie štr'ových a osminových hodnôt, pomlčky.**

Riekanku Čarovala ryba zaspieva a potom aj deklamuje celá trieda. Kolektív rozdelím na štyri skupiny.



Ča-ro-va-la ry - ba, a-by bo-la chy-ba, ča-ro-val aj rak, a-by bo-lo tak.

1. Skupina: melódia .....tlieskanie



Ča-ro-va-la ry - ba, a-by bo-la chy-ba, ča-ro-val aj rak, a-by bo-lo tak.

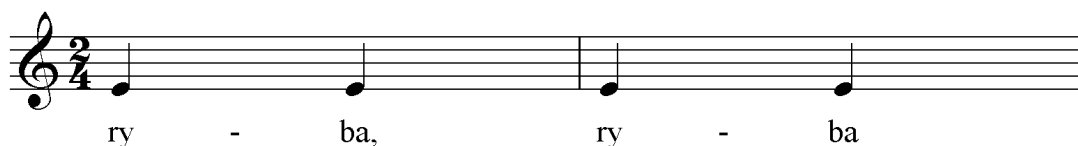
2. Skupina: osminové hodnoty.....drievka – ostatní vyt'ukávajú päšťou o dlaň



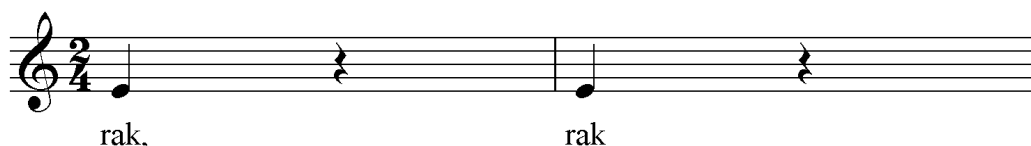
ča - ro - va - la, ča - ro - va - la

3. Skupina:štvrt'ové hodnoty.....bubienok – ostatní zovreté päste





4. Skupina: štvrt'ové noty a pomlčky .....triangel – ostatní plieskajú dlaňami o stehná



Skupinky sa striedajú. Deti sa navzájom rešpektujú, neprekrikujú. Vznikne krásny súlad, kde sa taktiež integrujú navzájom všetky činnosti interpretačné aj percepčné.

## 4.2 Percepčné činnosti

### Počúvanie hudby:

Podľa Vereša (2004) prostredníctvom počúvaných a vnímaných skladieb majú deti nadobudnúť prvé predstavy o vyjadrovacích možnostiach hudby. Každé dieťa pri počúvaní rytmicky akceptovanej hudby prejavuje snahu po pohybe. Keď sa dieťa pri počúvaní rytmicky výraznej hudobnej ukážky pohybuje, alebo dáva pohyb nejakým spôsobom najavo, znamená to, že hudbu vníma a počúva. Naučiť dieťa hudbu počúvať, viesť ho k uvedomelému počúvaniu jednoduchej hudby, vytvoriť u neho potrebu počúvania, toto je cieľom našej práce v tejto oblasti. Bolo by nesprávne, keby sme počúvanie hudby rozumeli ako pasívnu činnosť detí, činnosť, pri ktorej sú deti nútené dlho nečinne sedieť a počúvať.

Je úlohou učiteľov ZUŠ viesť svojich žiakov k tomu, aby hudbu nie len interpretovali, ale aj počúvali, čiže emocionálne prežívali a uvedomele ju vnímali. Príčinu prečo mnoho ľudí »vážnej« hudbe nerozumie a z tohoto dôvodu ju ani nepočúva, je potrebné hľadať v nedostatočnej príprave na počúvanie hudby, ale aj nedostatočných vedomostiach o hudbe. Žiak ZUŠ sa musí naučiť počúvať nielen jemu známe ľudové piesne, ale aj tie zložitejšie a tiež aj hudbu inštrumentálnu. Aj keď nie každá skladba má svoj konkrétny obsah, predsa len vyjadruje city, zážitky a nálady jej tvorcov. Aj keď hudobná skladba nemá vopred daný program, dokáže svojimi hudobnými vyjadrovacími prostriedkami vytvoriť všeobecne jednotný dojem: tragickosť, či dramatickosť, lyrickosť a pohodu pri jej počúvaní. Ak sa má

hudbe rozumieť, je potrebné ju vnímať nie len citovo, ale aj uvedomele : čo vyjadruje a ako vyjadruje. Pri výchove detí k počúvaniu je potrebné predovšetkým:

- Naučiť žiakov pozorne počúvať, aby vnímanie hudby bolo cieľavedomé,
- Dať im potrebné vedomosti, návyky,
- Pri oboznamovaní sa s hudbou žiaci dostávajú aj elementárne vedomosti o prvkoch hudobnej reči, stavbe hudobnej skladby, hudobných žánroch, o živote a tvorbe skladateľov,
- Rozvojom hudobných schopností sa rozvíja aj hudobný sluh, hudobný vkus, cit a radosť z krásna.

Pre počúvanie som si zvolila skladbu francúzskeho skladateľa Maurica Ravela: Bolero. V tejto skladbe deti sledujú charakteristický rytmus, ktorý je sprevádzaný celým dielom, no tiež postupné pridávanie jednotlivých dychových a sláčikových nástrojov, ktoré počas 15 min. Postupne gradujú až sa nakoniec akoby rozplynú. Deti stoja v kruhu a sami okolo svojej osi na rytmus bolera rotujú telom. Po chvíli sa zmení smer a pohyb sa zrýchľuje. (pridávajú sa nástroje – v ukážke), deti vedome sledujú pridávajúce sa nástroje až nakoniec telo dopadne na zem uvoľnene a ľahko a mäkko ako do machu. Chvíľu ležia so zatvorenými očami a relaxujú. Deti sa naučili hudobno-náukové pojmy, spoznávali pridávajúce sa nástroje.

### Sluchová analýza:

**Úloha: Správne rozlíšenie veľkú terciu (v.3) , malú terciu (m.3) a rytmické spoznanie oporných piesní na preberané intervaly.**

Po dôkladnom precvičení piesní Maličká som a Limbora, limbora nastáva upevňovanie od koréhokoľvek tónu. Späťne si deti prekontrolujem sluchových diktátom. Deti zapisujú počuté a rozlišujú : Veľká terciu (v.3) – pôsobí jasne, sviežo, veselo

Malá terciu(m.3) - sa pokladá za smutnú, zamatovú tajuplnú.

Maličká som: ( v piesni si upevňujú v.3)



Limbora, limbora: ( v piesni si upevňujú m.3)

Lim-bo - ra, lim - bo - ra, ze - le - ná lim - bo - ra. Pa - da - jú o - rieš - ky,  
pa - da - jú o - rieš - ky do na - še - ho dvo - ra, do na - še - ho dvo - ra.

Taktiež rytmickým vytlieskaním piesne vedia rozlíšiť, o ktorú vytlieskanú pieseň ide. Sluchová analýza sa musí spájať s činnosťami interpretačnými. Takto sa stáva hodina pestrejšia, zaujímavejšia, kde dôležitý a prvoradý je zážitok a dojem z celej vyučovacej hodiny, na ktorej má zásluhu predovšetkým učiteľ, ktorý sa svedomite na hodiny pripravuje a zaujme deti svojim zánietením pre tento predmet. Práve preto je predmet HN v ZUŠ a tiež aj HV v ZŠ na výučbu náročný, vyžaduje si maximálnu pripravenosť učiteľa, tiež jeho kreativitu, odbornosť, trpezlivosť, spravodlivosť, láskavosť k deťom, nadchnúť deti pre vec hudby so svojimi schopnosťami. Keď učiteľ pristupuje k práci tvorivo, dáva záruku toho, že aj deti si predmet obľúbia a budú same tvorivé. Na základe pocitu a zážitku si vytvárame vzťah k hudbe.

#### **4.3 Praktická ukážka vyučovacej hodiny hudobnej náuky - prípravný ročník – Eugen Suchoň: Varila myšička kašičku**

Výchovno-vzdelávací zámerný: priblíženie osobnosti hudobného skladateľa Eugena Suchoňa a jeho tvorby pre deti s aplikáciou na cyklus riekaniiek „Varila myšička kašičku“. Rozlíšenie pomalých a rýchlych riekaniiek, smutných a veselých, rázných a nežných. Vnímanie dynamických zmien melodického vlnenia, rozlíšenie úsekov sóla a zboru a snaha po poznaní výrazných hudobných nástrojov.

Motivácia: Náš popredný skladateľ Eugen Suchoň vo svojej tvorbe veľkú pozornosť venoval skladbám pre deti. Mal na pamäti deti od predškolského veku až po dospelosť, čo si môžeme ukázať na skladbách, ktoré sú zahrnuté v knihe Varila myšička kašičku a Obrázky zo Slovenska. Kým prvá využíva známe riekanky, ktorých obsah je ilustrovaný obrázkami Ľudovíta Fullu a umocnený hudbou pre sóla, zbor a orchester. Druhá zbierka obsahuje klavírne skladby od nižšieho stupňa ZUŠ až po ukončenie na vysokej škole. Eugen Suchoň,

predstaviteľ slovenskej hudby a tvorca prvej slovenskej národnej opery Krútnava. Zanechal nám množstvo klavírných skladieb, skladieb pre orchester a dve opery. K deťom mal zvlášť blízky vzťah. To sa odzrkadlilo v množstve klavírných skladieb určených pre deti: Maličká som, Keď sa vlci zišli, Preletel sokol, Vojenská sonatína, Horálska suita, Sonáta rustica.

Precvičovanie použitých textov – riekaniek: (Varila myšička kašičku, Jeden kováč koňa kuje, Hijo, hijo na koníčku, Kvá, kvá kvačica, Osievame múčku, Dana rúčky, dana, Chodí pavúk po papuči, hajú, hajú, hajušky, Kolo, kolo mlynské, Ťap, ťap ťapušky).

Ešte pred samotným vypočutím si skladbičiek som využila skutočnosť, že väčšina detí poznala tieto riekanky. Ich opakovanie som oživovala rytmizáciou, tleskaním, plieskaním, pohybom (uspávanka). Po prvom vypočutí som sa snažila dojem detí umocniť obrázkami Ľudovíta Fullu. Pred druhým prehrávaním som ich upozornila, na čo sa majú pri počúvaní zamerať – (mnou stanovený výchovno-vzdelávací zámer). A po opätovnom zaznení deti reagovali na každú riekanku pohybom. Pohybová činnosť vyvrcholila v posledných dvoch riekankách ich vzájomným spojením, pričom polovica triedy tancovala na riekanku Kolo, kolo mlynské a druhá polovica Ťap, ťap ťapušky.

Zhrnutie: Zapamätanie si osobnosti Eugena Suchoňa a zvlášť jeho tvorby pre deti a opätovné zopakovanie známych riekaniek.

Domáca úloha: Napísať text zapamätanej riekanky a výtvarným prejavom vyjadriť svoj dojem z počúvanej skladby.

#### **4.4 Praktická ukážka vyučovacej hodiny hudobnej - piaty ročník – Jozef Grešák:**

##### **Zuzanka Hraškovie**

Výchovno-vzdelávací zámer: Predstaviť východoslovenského hudobného skladateľa Jozefa Grešáka. Z jeho tvorby si žiaci vypočuli monodrámu Zuzanka Hraškovie, pričom využijem ich poznatky o Pavlovi-Országhovi-Hviezdoslavovi z hodín z jazyka slovenského a literatúry na ZŠ. Týmto dielom chcem upozorniť na deti, ktoré dnes trpia vo svete hladom, vojnami a ktoré ako Zuzanka trpia bez viny preto, že vôbec žijú. Deti spoznávajú operu – drámu, charakterové vlastnosti osôb, charakteristický rytmus.

Motivácia: Pripravila som si základné informácie o hudobnom skladateľovi Jozefovi Grešákovi, jeho celoživotné osudy a zvlášť skutočnosť, že k oceneniu svojej tvorby sa dopracoval jedine veľkou húževnatosťou a vytrvalosťou.

Jozef Grešák sa narodil 10. decembra 1907 v Bardejove v rodine významného rezbára a kamenára. Rodinné pomery mu nedovoľovali a ani neumožňovali žiaden praktický dotyk

s hudobným nástrojom. V detstve počul veľa šarišských ľudových piesní, ktoré mu spievala jeho mama. Prvým hudobným nástrojom mu bol kostolný organ. Noty ho naučil čítať miestny kaplán a organista, ktorý mu umožnil prístup k organu. Jeho pokroky v hre boli výrazné a čoskoro sa stal organistom v chráme sv. Egídia v Bardejove. Ľudové piesne boli pre mladého Grešáka silným impulzom a neskôr sa mu stali skladateľským krédom. Po skončení meštianky (dnešná základná škola) odchádza na Učiteľský ústav v Spišskej Kapitule, kde sa hudobne zdokonaľuje. Ešte ako študent sa zúčastnil súťaže o slovenskú operu, ktorú vypísal Československý umelecký klub v New Yorku. Aj keď súťaž nevyhral, vzbudil veľkú pozornosť u členov odbornej poroty. Pôsobil v Bardejove, v Medzilaborciach, v Prešove a v Košiciach. So vznikom Štátnej filharmónie Košice sa začína jeho aktívna kompozičná činnosť aj v spolupráci s vtedajším šéfdirigentom Bystríkom Režuchom a slovenským organistom Jozefom Sokolom. Z jeho rozsiahleho kompozičného odkazu uvádzam tieto diela: Zuzanka Hraškovie, malá opera, S rozákou – opera, Neprebudený – opera, Zemplínske variácie pre sóla, miešaný zbor a orchester, Organová symfónia, Radúz a Mahuliena – balet. Pre lepšie spoznanie diela Zuzanka Hraškovie som zabezpečila na vyučovaciu hodinu aj prečítanie básne. Ide o drámu výsostne sociálnu v polohe tragična. Tragično spočíva v samotnom konflikte, ktorý je maximálne vystupňovaný. V ostrom svetle je postavená samotná macocha. Je neprístupná citom, lakomá, jej sociálne cítenie je pokrivené vlastnou chamtivosťou. Svoju nenávisť k Zuzke sa nesnaží vôbec zakryvať. Je zlým duchom rodiny. Zuzkin otec je slaboch a zbabelec, ktorý sa nevie postaviť proti nespravodlivosti, nevie pomôcť vlastnej dcére. Zuzku autor vykreslil ako krehké, nevinné a neskúsené dieťa, ktoré je statočné, prispôsobivé, schopné odpúšťať, byť tolerantné k chybám iných. Keď jej nepomôže ani dobrá teta (Totčička), ide sa vysťažovať svojej mŕtvej matke na cintorín. Táto scéna je predzvesťou Zuzkinej smrti. Celá skladba je delená na tri časti, z ktorých prvá – Prelúdium a tretia Postlúdium sú napísané pre sólo organ, kým stredná časť je samotná opera. Samotná opera začína krátkym úvodom, v ktorom „Komentátor“ predstavuje Zuzanku charakteristickým motívom. Nastupuje samotný dej opery. Pri jeho objasnení som využila spomenutú literárnu predlohu. Žiaci pochopili súvislosti, ale aj motívy. Najviac na nich zapôsobila „antiuspávanka“, ktorou končí prvý diel opery. Na tabuli mali napísaný charakteristický rytmus, v ktorom sa striedajú dve osminové noty s polovou s bodkou, alebo celou notou. Rytmus v „antiuspávanke“ spolu s melódiou vytvárajú veľmi pôsobivú a emocionálnu hudobnú reč. Zuzanka Hraškovie je malou operou a môže byť predvedená koncertne, alebo scénicky jedným, dvoma, alebo piatimi spevákmi. V každom prípade dokáže strhnúť svojim dramatickým a citovým nábojom, presvedčiť pravdivosťou, súčasnosťou

a všelidskou humánnou myšlienkou. Grešák sa prezentoval ako majster v oblasti vokálno-dramatickej hudby.

Pred druhým počutím som upozornila na spracovanie súvislých plôch – nálad, ktoré môžeme nazvať hudobnými obrazmi. Macocha, Zuzanka, Totčička, otec a komentátor predstavujú päť základných silne diferencovaných náladových plôch. Rozdielne hudobné nálady sú vytvárané zmenou pohybu, ktorý v dramatických úsekoch je rýchlejší, kým na mieste, kde sa niečo popisuje je pohyb voľnejší a plynulejší.

Cieľom nebol len zážitok z prehrávanej skladby, ale aj rozšírenie vedomostí žiakov o tomto skladateľovi. Po skončení prehrávania si žiaci zapísali poznámky z tabule o Jozefovi Grešákovi. Po opätovnom vypočutí si tejto opery som sa opýtala na názory detí.

#### Reakcie detí na vypočutú skladbu:

- Veľa som si z hudby nezapamätal, spoznal som nového slovenského hudobného skladateľa a z televízie viem, že v Košiciach je po ňom pomenovaná ulica,
- Najviac sa mi páčila hra na organe, cítil som sa akoby v kostole, ale aj keď táto hra bola krajšia, než akú ja počúvam v našom kostole,
- Veľmi ťažké a zložité na jedno počúvanie. Som rád, že som sa niečo dozvedel o tomto hudobnom skladateľovi,
- Mne sa najviac páčila „antiuspávanka“, keď malá Zuzanka plače a žaluje sa pri hrobe svojej mamičky,
- Tento hudobný skladateľ musel mať naozaj veľmi rád deti. Asi mal ťažký život v detstve, a preto si vybral do svojich skladieb takéto témy,
- Ak sa ma doma opýtajú, čo sme robili na dnešnej hodine hudobnej náuky, poviem im, že sme počúvali jednu peknú skladbu slovenského skladateľa, ktorý mal veľmi rád deti.

Žiaci v domácej príprave výtvarne zobrazili dojem z počutého.

## ZÁVER

V mojej predkladanej pedagogickej skúsenosti som sa snažila čitateľom sprostredkovať námety, podnety na vyučovanie málo obľúbeného predmetu v ZUŠ.

V práci som poodkryla problémy, názory žiakov a predovšetkým môj prístup k vyučovaniu tohto predmetu. Problematika hudobnej náuky, keďže som nástrojárka, ma nabádala a nabáda k študovaniu odbornej literatúry. Získané poznatky som v priebehu dokázala tvorivo aplikovať vo vyučovacom procese. Praktické námety na efektívne, kreatívne vyučovanie hudobnej náuky sa stali veľmi vdáchnou diskusnou témou v rámci predmetovej komisie. Záujem kolegov sa stal akýmsi hnacím motorom k tomu, že vlastné skúsenosti som spracovala predkladám ich širšej pedagogickej verejnosti.

Hudobná náuka v ZUŠ si vyžaduje spoluprácu pedagógov nielen danej školy, ale aj spoluprácu v rámci metodického centra, či spoluprácu v širších súvislostiach. Nadobudla som presvedčenie, že ak učiteľ dokáže žiakov na vyučovacej hodine motivovať, zaujať, výsledok zo strany žiakov sa určite dostaví.

Prajem všetkým pedagógom, ale predovšetkým pedagógom vyučujúcim hudobnú náuku v ZUŠ, resp. hudobnú výchovu v ZŠ, aby sa mnou predkladané skúsenosti, postrehy a námety stali pre nich možnou inšpiráciou v ich ďalšej pedagogickej práci.

## ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ZDROJOV

1. Grešák, J. Zuzanaka Hraškovie. Monodráma pre hlasy a orchester. Gramoplatňa – SF Bratislava. Opus 91100554
2. Mátejová, Z.; Mašura, S.(1992): Muzikoterapia v špeciálnej a liečebnej pedagogike. SPN. Bratislava.1992. ISBN 80-08-00315-4.
3. Sedlák, F. 1988. Didaktika hudební výchovy na I. stupni základné školy. PN Praha. 1988
4. Sedlák, F. 1979. Didaktika hudební výchovy na II. stupni základné školy. PN Praha. 1979
5. Suchoň, E. 1977. Varila myšička kašičku. Gramoplatňa. Opus 90320104. Mladé letá. 1977
6. Šimoneková, H. – Trunečková, E. Rytmická gymnastika a tance II.časť. [Vysokoškolské učebné texty] Nitra: PF UKF, 2002. 156 s. ISBN 80-8050-560-8
7. Turek, I. 1997. Zvyšovanie efektívnosti vyučovania. Metodické centrum, Bratislava. 1997. ISBN 88796-49-0
8. Učebné osnovy hudobnej náuky, hudobný odbor: 1995. MŠSR 14. VIII. 1995. č. 729/95-15 ako učebné osnovy pre ZUŠ. ISBN 80-7098-0
9. Vereš,J. 2004 . Hudobná pedagogika. Nitra.2004. ISBN 80-969174-6-3



